

KONSULTAVIMAS IR INFORMAVIMAS

Žurnalistų etikos inspektoriaus kompetencijos sričiai priskirtiniais klausimais Tarnyba teikia konsultavimo ir informavimo paslaugas. Tarnyba konsultuoja visus besikreipiančius viešosios informacijos rengėjus, skleidėjus, viešosios informacijos gavėjus bei kitus asmenis, kuriems kyla klausimų dėl viešosios informacijos sklaidimo visuomenės informavimo priemonėse. Žodinės ir rašytinės konsultacijos bei informacija interesantams teikiama telefonu, elektroniniu paštu, Tarnybos interneto svetainėje užpildžius pateiktą užklauso formą arba atvykus į Tarnybą.

Per ataskaitinį laikotarpį iš viso suteikta 719 konsultacijų. Tai yra net 39 proc. daugiau konsultacijų nei ankstesniais metais (2017 m. – 442, 2016 m. – 377).

Pagal konsultavimo dalyką didžiausia dalis teko konsultacijoms dėl asmens duomenų tvarkymo visuomenės informavimo priemonėse.

Asmens duomenys – tai bet kokia informacija, susijusi su gyvu asmeniu, kurio tapatybė yra nustatyta arba gali būti nustatyta, pavyzdžiui, vardas, pavardė, gyvenamosios vietos adresas, elektroninio pašto adresas, telefono numeris ir pan. (Žr. Reglamento 4 straipsnio 1 dalį).

Ženkliai išaugęs šio pobūdžio konsultacijų skaičius Tarnyboje yra susijęs su Europos Sąjungos duomenų apsaugos reforma. Naujosios duomenų apsaugos taisyklės, pradėtos taikyti nuo 2018 m. gegužės 25 d. visuomenei ir žiniasklaidai kėlė daugiausia neaiškumų. Teikiant konsultavimo paslaugas, atsiskleidė situacijos, kuomet Reglamentas aiškinamas suabsoliutinant asmens duomenų apsaugą ir nepagrįstai apribojant žiniasklaidos teisę į informaciją, ypač kai atliekami žurnalistiniai tyrimai, renkama informacija apie viešuosius asmenis. Visais atvejais turėtų būti siekiama saviraiškos laisvės ir žmogaus teisių apsaugos pusiausvyros, tačiau pradėjus taikyti Reglamentą susiduriame su visuomenės teisės žinoti ir teisės į duomenų apsaugą disbalansu. Teikiant konsultacijas analizuoti atvejai leidžia su apgailestavimu konstatuoti, kad Reglamentas įgavo priedangos efektą žurnalistams prašant informacijos iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų. Žurnalistams atsisakoma suteikti prašomą informaciją motyvuojant tuo, jog tokia informacija yra apsaugos objektas pagal Reglamentą ir negali būti teikiama be duomenų subjekto sutikimo. Kiekvienas atvejis vertintinas individualiai, tačiau informacijos laisvė apima ir teisę gauti informaciją iš valstybės, savivaldybių institucijų, kurios neturi sudaryti kliūčių viešojo intereso informacijos rinkimui ir skelbimui.

Reglamento nuostatos negali būti interpretuojamos taip, kad šis žmogaus teises užtikrinantis dokumentas, priešingai savo prigimčiai, taptų kliūtimi žurnalistams atlikti profesines pareigas, ypač kai kalbame apie žurnalistinius tyrimus, susijusius su viešaisiais asmenimis.

Konsultuojant suinteresuotus asmenis dėl Reglamento taikymo, dažnu atveju keltas klausimas dėl „teisės būti pamirštam“ realizavimo žiniasklaidoje. Pagal Lietuvoje įtvirtintą teisinį reguliavimą teisei reikalauti ištrinti duomenis („Teisei būti pamirštam“) (Reglamento 17 straipsnis) Lietuvos Respublikoje galioja išimtis, todėl prašyti, jog iš internetinės erdvės būtų pašalinta atitinkama su asmeniu susijusi nebeaktuali, neberekšminga, perteklinė informacija, galima, tačiau į tokį prašymą nėra pareigos reaguoti. Net teistumo išnykimas nėra pakankama faktinė aplinkybė, galinti įpareigoti interneto svetainės valdytoją „pamiršti“ teistą asmenį.

Reglamento aiškinimo ir taikymo atvejai ir toliau išlieka didžiausio susidomėjimo objektu.

Asmens duomenų apsaugos kontekste dažnu atveju teiktos konsultacijos dėl nepilnamečių, pvz., moksleivių, konkursų, festivalių, sporto varžybų, kitų renginių nugalėtojų ar prizininkų vardų, pavardžių, nuotraukų skelbimo visuomenės informavimo priemonėse teisėtumo, dėl vaikų filmavimo, fotografavimo mokymo įstaigose, viešose vietose, viešų renginių metu ir pan.

Net jeigu ir nėra neigiamo konteksto, skelbiant nepilnamečių asmens duomenis ir spausdinant jų nuotraukas yra reikalingas jų pačių ir bent vieno iš tėvų, globėjų ar rūpintojų sutikimas.

Suteiktų konsultacijų analizė rodo, kad visuomenei trūksta informacijos apie asmenų filmavimą, fotografavimą viešose vietose, per viešus renginius, apie tokių vaizdų viešą skelbimą visuomenės informavimo priemonėse.

Fiksuojant panoraminį planą, kuriame neišryškinami konkretūs žmonės, sutikimo nereikia. Jei filmuojami (fotografuojami) konkrečiai išskirti žmonės ir jie yra aiškiai atpažįstami, tai reikia gauti jų sutikimą.

Pastebėjus išaugusį susidomėjimą dėl teisės į atvaizdą apsaugos, buvo papildyta Tarnybos interneto svetainės rubrika „Dažnai užduodami klausimai (DUK)“. Joje pateikti atsakymai į dažniausiai pasitaikančias neaiškias situacijas, susijusias su sutikimų davimu, nuotraukų skelbimu socialiniuose tinkluose, be sutikimo pavišintų atvaizdų pašalinimo galimybėmis, pažeistos teisės į atvaizdą gynimo būdais ir kt.

Kaip ir ankstesniais metais asmenys, siekiantys paskleistos viešosios informacijos teisėtumo įvertinimo, domėjosi skundo žurnalistų etikos inspektoriui pateikimo tvarka, reikalavimais, kurie keliami skundo turiniui, skundo nagrinėjimo trukme, eiga, procedūromis.

Policijos patruliui tarnybos metu draudžiama bendradarbiauti su žiniasklaidos atstovais ir teikti informaciją apie įvyki, išskyrus atvejus, kai reikia nedelsiant informuoti apie gresiantį pavojų visuomenės saugumui, žmonių sveikatai ar gyvybei.

Tarnyba sulaukia pasipiktinusių gyventojų skambučių, raštu pateikiamų klausimų dėl televizijos programose „Farai“, „TV pagalba“ pažeidinėjamų žmonių garbės ir orumo, privatumo, brovimosi į asmeninę, privačią erdvę, žurnalistų etikos nesilaikymo. Tokiais atvejais paaiškinama, kad pradėti tyrimą dėl asmeninių neturtinių teisių (žmogaus teisės į garbę ir orumą, privataus gyvenimo apsaugą, teisės į atvaizdą) pažeidimo žurnalistų etikos inspektorius gali tik gavęs suinteresuotų asmenų arba jų atstovų skundą. Jei dėl konsultacijos kreipiasi pats suinteresuotas asmuo ir programa dar nebūna viešai paskelbta, žurnalistų etikos inspektorius, suinteresuoto asmens prašymu, kreipiasi į viešosios informacijos rengėją (skleidėją) su prevenciniu raštu ir informavęs apie situaciją, rekomenduoja įvertinti surinktą ir (ar) ketinamą skleisti informaciją bei imtis priemonių, kad informuojant visuomenę nebūtų pažeistos suinteresuoto asmens neturtinės teisės, Visuomenės informavimo įstatymo nuostatos.